

**ARAP DİLİNDE MUHÂTABI İKNA ETME
AÇISINDAN HABERÎ CÜMLEDE TEKİD EDATLARININ
ROLÜ**

Doç.Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*

Özet

İnsanlar, bilgiye muhatap olma açısından üç durumda bulunur; Muhâtabın zihninde önceden bir bilginin olmaması ve bilgiyi duyduğunda da tereddüt etmemesi; muhâtabın bir bilgi hakkında tereddüt etmesi; muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddetmesi. Bu durumlarda bulunan kimselere söyle-necek ifade biçimleri; hüküm cümlelerinde tekid edatlarının kullanılıp-kullanılmaması açısından ele alınmaktadır. Tekid edatlarının kullanım derecesine göre muhâtabın iknâ durumu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Hüküm cümlesi, muhatap, iknâ, tekid.*

**THE ROLE OF STRENGTHENING PREPOSITIONS IN
JUDGEMENTSENTENCES IN TERMS OF CONVINCING THE
ANSWERER.**

Abstract

The human beings stand in three cases in terms of being answerer to knowlodge. The first one is that there is no idea in answerer's mind about the knowledge and he is not in hesitation as soon as he hears the knowledge; the second one is that the answerer hesitates about the knowledge and puts in effort to remove this hesitation; the last one is that he denies it rather than accepting the knowledge. The phrase structures which will be expressed to the person who is in these cases are dealt in terms of whether the strengthening preposition is used or not in judgement sentences. So according to using degree of strengthening preposition the answerer's convincing-availability appears.

Keyword: *Judgement sentence, answerer, convincing, strengthening preposition.*

GİRİŞ

Belâgat, muktezâ-yı hâle göre fasih şekilde söz söylenmesini ele alan ilim dalıdır¹. Belâgat ilminin üç dalından birincisi olan meânî² ise, “Arapça lafızlarla, muktezâ-yı hâl arasındaki uygunluk durumlarını öğreten bir ilimdir”³. Diğer bir deyişle, meânî, muktezâ-yı hâle göre söylenebilecek ifade biçimlerini/üslupları⁴ ele alır. Muktezâ-yı hâl kavramı ise, muhâtabın durumunu ve söylenen sözün bağlamını ifade eder⁵. Fasih kavramı da kelime ve cümlelerin gramer kurallarına ve dil zevkine uygun olma-

* KSU İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Tarihi süreçte, belâgatla ilgili onun bir yönünü ifade eden çok sayıda kısmî tarifler yapılmıştır. Onlardan bir kısmı şöyledir; “Belâgat, hem düzgün hem de yerinde söz söyleme; muhatabın seviyesine göre sözün anlaşılır olması; icâz; itnâb; lafzın güzel, anlamın doğru olması; susma, dinleme; işâret, yanıtma ve büyüleme; lafız ve anlamın uyumlu olması, lafız; anlam ve ses uyumu; anlamın zihne en güzel lafızlarla ulaştırılması. bkz. M. Akif Özdoğan, *Arap Belâgatinde Lafız ve Anlam*, Ukde yay., 2009, Kahramanmaraş. Sekkâkî ve Kazvîni ile belâgat bütün kısmî tarifleri içerisine alacak şekilde “Muktezâ-yı hâle göre fasih şekilde söz söylenmesi” şeklinde tarif edilmiştir. Bkz. M. Akif Özdoğan, “Belâgatın Sistemize Edilmesinde es-Sekkâkî ve el-Kazvîni’nin Rolü”, *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, www.dinbilimleri.com, Yıl: II, S: 4, Ekim-Kasım-Aralık 2002, (ss. 97-106).

² Meânî kavramı ilk defa me’ânî’n-nahv şeklinde es-Sirâfî tarafından dile getirilmiş, ‘Abdulkâhîr el-Curcânî de *Delâi’lul-İcâz* adlı eserinde nazmın/sözdiziminin kurallarını ve sınırlarını ortaya koymak amacıyla geniş olarak ele almıştır. el-Curcânî, nahiv ilmine büyük önem verir ve kelimelerin nahvin kurallarına göre belirli bir sisteme göre cümle oluşturması ile meânî’n-nahv oluşacağını, böylece nazmın gerçekleşeceğini belirtir. bkz. ‘Abdulkâhîr el-Curcânî, *Delâ’ilu’l-İcâz*, Reşîd Rızâ, Dâru’l-Ma’rîfe, Beyrut ts., s. 23.

³ Kazvîni, Celâluddîn Muhammed b. ‘Abdirrahmân *Telhisu’l-Miftâh*, nşr. Nevzat H.Yanık-Mustafa Kılıçlı-M. Sadi Çöğenli, Huzur yay., İstanbul ts. s. 13; Sekkâkî’nin meânî ilmi hakkındaki bilgileri için bkz. Sekkâkî, Ebû Yâ’kûb Yûsuf b. Ebî Bekr, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, el-Mektebetu’l-‘İlmiyyetu’l-Cedîde, Beyrut, ts, s.77.

⁴ Ahmed eş-Şâyib, “*el-Uslûb*” adlı eserinde üslup ile muktezây-ı hal durumlarının örtüştüğünü geniş olarak ele alır. bkz. Ahmed eş-Şâyib, *el-Uslûb*, Mektebetu Nahza, Kahire 1987, s.30-35.

⁵ Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, s.77; Matlûb, Ahmed, *Mu’cemu’l-Mustalahâti’l-Belâgiyye ve Tatavvurihâ*, III, Matba’atu’l-Mecma’il-İlmî, Irak, 1983, s. 243.

sını ifade eder⁶.

Sekkâkî ve Kazvîni'den önceki belâgatçılar muktezâ-yı hâle göre ifade biçimlerini değişik konular içinde incelemelerine karşın; Sekkâkî, bunları “fen”, “fasl” ve “kânun” başlıkları içerisinde ele alıp incelemiş, Kazvîni ise, tek başlık altında sekiz madde halinde tasnif etmiştir. Kazvîni'nin “Telhîsu'l-Miftâh” adlı eserinde ele aldığı muktezâ-yı hâle uygun ifade biçimleri şunlardır⁷; Haberî isnâd durumları, Müsnedün ileyhin durumları, Müsnedin durumları, Fiille ilgili olan öğelerin durumları, Kasr üslûbu, İnşâ (dilek, istek ve temenni) üslubu, Fasl (atıf edatı ile bağlamama) ve vasl (cümleyi atıf harfiyle bağlama) durumları, İcâz (az lafızla çok anlam ifade etme) , itnâb (bir anlamı çok lafızla ifade etme) ve musâvât (anlama göre lafız söyleme).

Kazvîni, muktezâ-yı hâle uygun olacak ifade biçimlerinin sekiz ana kategoride ele alınmasının gerekçesini şöyle ele alır⁸: Bir cümle, ya haberî (ihbârî) ya da inşâî olur. Hükümün gerçekleşen olaya uygun olup olmama yönü varsa haberî, yoksa inşâîdir. Haberî cümle müsnedün ileyh, müsned ve isnattan meydana gelir. Müsned fiil ve fiil gibi olan kelimelerden meydana geldiğinde fiile bağlı (mefuller, harf-i cer, zarflar vs) unsurlar bulunur. İsnad

⁶ Söylenen söz muhatabın durumuna uygun olmakla birlikte fasih değilse, bu söze, “belîğ” denilemez. Bu açıdan sözün fasih olması belâgatın olmazsa olmaz şartıdır.

⁷ el-Kazvîni, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 13. el-Kazvîni, bu maddeleri es-Sekkâkî'nin “*Miftâhu'l-Ulûm*” adlı eserinden derlemiştir. Sekkâkî, Miftâhu'l-Ulûm'da bunları “birinci fen”, “birinci fasl”, “birinci kanun” gibi adlarla ve felsefî üslûp ve karmaşık bir tarzda ele aldığından, konuya derli topu bakmak mümkün değildir. Kazvîni, hem meânî ilminin tarifini hem de konularını sadeleştirerek ele almıştır. Kazvîni'nin bu tertibi günümüzde de bazı eleştirilere maruz kalsa da geçerliliğini korumaktadır. Ayrıca bkz. Subkî, *'Arûsu'l-Efrâh*, nşr. Halîl İbrâhîm Halîl, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, I, s. 216-218.

⁸ el-Kazvîni'nin bu gerekçesi, muktezây-ı hal çeşitlerini ortaya koymaktadır.

ve fiille ilgili olan öğeler kasırlı (daraltma) da olur, kasırsız da olur. Başka bir cümleyle bir arada bulunan cümle atıflı da olur atıfsız da olur. Beliğ söz, herhangi bir fayda temin etmek için asıl amaçtan fazladır (itnâb); veya azdır (îcâz); ya da aynıdır (müsavât).

Yukarıda ele alınan sekiz maddenin içindeki alt başlıklarda da muktezây-ı hale göre ifade biçimleri yer almaktadır. Bütün bunlar, muhâtabın durumu göz alınarak söylenebilecek üslup ve ifade biçimleridir. Taftazânî'nin de dediği gibi muktezâ-yı hâl, lafzın anlama ve amaca uygunluğu ile ortaya çıkar⁹. Bağlam ve durum hangi ifade biçimini gerektiriyorsa, o kullanılır. İşte meânî ilminin amacı da bunları ortaya koymaktır.

MEÂNÎ İLMİNDE HÜKÜM BİLDİRİP BİLDİRME ME AÇISINDAN CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Meânî ilminde cümleler hüküm ifade edip etmeme açısından haberî (ihbârî) ve inşâî cümle şeklinde iki kısımda incelenmiştir¹⁰.

Haberî cümle: Meânî ilminde haberî cümle, söylenen bir söz hakkında doğru ya da yanlış demenin müm-

⁹ et-Taftazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, Abdullah Efendi Matbası, İstanbul ts, s.24.

¹⁰ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s.79; Muftî, el-Hasen b. 'Usmân b. Huseyn, *Hulâsatu'l-Me'ânî*, nşr. 'Abdulkâdir Huseyn, Dâru'l-İ'tisâm, Kahire ts., el-Hâşimî, Ahmed, *Cevâhiru'l-Belâga*, İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, 1963, s.77. Haberî cümle formatında gelen cümleler, bağlamına göre inşâî cümle anlamında kullanılabilir. وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ “Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler” ayeti (Bakara, 2/233) bağlam gereği, anneler çocuklarını iki yıl emzirsinler” şeklinde emir ifade etmektedir. Dolayısıyla da emir cümleleri inşâî cümlelerdir. Bkz. Muhammed Bedrî 'Abdulcelil, *Tasavvuru'l-Makâm fi'l-Belâgatil-'Arabiyye*, Dâru'l-Ma'rife, İskenderiye, 2005, s. 54. Yine الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ayeti format olarak haberî, anlam olarak inşâîdir. Ayetin başında gizli قَوْلُوا kelimesi vardır. bkz. Muhammed es-Sâbunî, *Safvetu't-Tefâsir*, I, Derseadet, 1976, s. 26.

kün olmasıdır¹¹. Diğer bir deyişle içinde bir hüküm ve yargının bulunduğu cümlelerdir. السماء مُمَطَّرَةٌ “Hava yağışlıdır” cümlesinde, bir yargıdan söz etmek mümkündür. Kurân-ı Kerim’deki ayetlerin önemli bir kısmı haberî cümlelerden oluşmaktadır. İhlas suresini dinleyen kişi قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ اللهُ الصَّمَدُ “De ki Allah birdir, Hiçbir şeye muhtaç değildir¹²” ayetlerinde geçen hükümlerin muhatabı, mümin ise, doğruluğunu tasdik eder. İnkârcı ise, Allah’ın varlığını kabul etse bile birliği konusunda tereddüt ettiği için bu hükme yanlıştır demesi söz konusudur. Sonuçta söz konusu ayetler hakkında bu hükümlere doğru ya da yanlış demenin mümkün olması nedeniyle haberî cümle özelliğini taşımaktadır¹³.

İnşâî cümle: Meânî ilminde inşâî cümle, söylenen bir söz hakkında doğru ya da yanlış demenin mümkün olmadığı cümlelerdir¹⁴. İnşâî cümleler, istek (emir, nehy), soru, dilek (temenni) türü cümleler olup hüküm ifade etmezler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

“Ey İmân edenler, Cuma günü namaza çağrıldığı-

¹¹ Fahrüddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-İcâz fî Dirâyeti'l-İcâz*, nşr. Bekrî Emîn, Dâru 'İlmi'l-Melâyîn, Beyrut, 1985, s. 149; Muftî, el-Hasen b. 'Usmân, *Hulâsatu'l-Me'ânî*, s. 111; Mahmûd Ahmed Nahle, *fi'l-Belâgati'l-'Arabîyye-İlmu'l-Meânî*, Dâru'l-'Ulûm, Beyrut, 1990, s.42. Cahiz' e göre haberî cümle, haber-i sadık, haber-i kâzib ve ne sadık ne de kâzib'dir. Bkz. Mahmûd Ahmed Nahle, *fi'l-Belâgati'l-'Arabîyye*, s. 41.

¹² İhlas, 1-2.

¹³ Haberî cümleler, isim ve fiil cümlesi olarak iki kısma ayrılır. İsim cümlesi, hükmün sabitliliğini, fiil cümlesi ise hükmün yenilenme ve değişimini ifade eder. İsim ve fiil cümlelerinde müsned ve müsnedün ileyh olmak üzere iki temel öge vardır. bkz. Talib Muhammed İsmâil ez-Zevbaî, *el-Belâgatu'l-'Arabîyye-İlmu'l-Me'ânî*, Dâru'l-Kutub, Bingazi, 1997, s. 78/ 84.

¹⁴ Fahrüddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-İcâz*, s. 149; Muftî, el-Hasen b. 'Usmân, *Hulâsatu'l-Me'ânî*, s. 111.

nızda Allah'ın zikrine koşun, alış verişini bırakın” ayetinde¹⁵ Allah, müminlere emir formunda istekte bulunmaktadır. Ayetteki talep, hüküm ve önerme özelliğini taşımamaktadır. Bu talep için doğru ya da yanlış yargısında bulunmak söz konusu değildir. Kurân-ı Kerim'deki ayetlerin önemli bir kısmı, emir, nehiy, temennî biçiminde gelmekte ve hüküm belirtmeyip, talep ifade etmektedir. Kurân-ı Kerim'deki ayetler, bu açıdan ya haberî ya da inşâî¹⁶ cümlelerdir.

HÜKÜM CÜMLESİNİN (HABERİ) SÖYLENİŞ AMAÇLARI

Yargıda bulunduğumuz cümlelerde aynı zamanda bir iletişim olgusu bulunduğunu belirtmeliyiz. İletişim olgusu ise üç unsurdan oluşmaktadır. Birincisi, sözü söyleyen ya da söz ve mesajı gönderen (mürsil), ikincisi, sözü dinleyen ya da mesajı alan kişi (mütelakkî), üçüncüsü ise söz ya da mesajdır (risale)¹⁷.

Klasik dönem belâgatçıları, yargı ifade eden cümlelerin, “*en güzel lafızlarla, en anlaşılır şekilde muhataba ulaştırılması*”¹⁸ şeklinde olmasını gerektiğini belirterek, “*gönderen, gönderilen ve söz*” üçlüsünün birlikteliğini iletişimin sağlıklı olması için şart koşmuşlardır. Hatta klasik dönem belâgatçıları bir adım daha ileri giderek

¹⁵ Cuma, 63/9

¹⁶ İnşâî cümleler hüküm ifade etmediğinden, tekid edatları ile muhatapları iknâ etme çabası bulunmamaktadır.

¹⁷ İisâ 'Alî el-Âküb, *el-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye*, Dârul-Kalem, Dabî, 1996, s.81; V. Doğan Günay, *Dil ve İletişim*, Multilingual, İstanbul 2004, s. 220, Mustafa Köylü, *Psiko-Sosyal Açısından Dinî İletişim*, Ankara Okulu yay., Ankara 2003, s.31; Veysel Kılıç, *Dilin İşlevleri ve İletişim*, Papatya yay, İstanbul 2002, s.14. İletişim dilinde bu üçlü unsur, gönderen-gönderilen ve mesaj şeklinde ele alınmaktadır. Dil biliminde de gösteren-gösterilen ve gösterge şeklinde ifade edilmiştir. bkz. Ferdinand de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, Birey ve Toplum Yay, Ankara 1985, s.72.

¹⁸ Bkz.M. Akif Özdoğan, Arap Belâgatinde Lafız ve Anlam.

hüküm cümlelerinin söyleniş amaçlarını tespit etmeye çalışmışlardır.

1.Fâidetü'l-haber:

Fâidetü'l-haber kavramı, muhâtaba bilmediği bir konuda bilgi vermek, onu aydınlatmak anlamını ifade etmektedir¹⁹. Mesela, öğretmenin öğrencilerine “Hz. Muhammed’in (a.s) vefatından sonra Hz. Ebû Bekir halife olmuştur. Daha sonra da Hz. Ömer bu göreve gelmiştir”, bilgisini vermesi gibi. Bu sözün söyleniş amacı, bilgilendirme ve öğretme; alış amacı ise, bilgilenme ve öğrenmedir. Bu ve benzeri cümle ve önermelere, muhâtabı bilgilendirmek amaçlı olduğundan “fâidetü'l-haber” adı verilir. Bu terki, haberî cümlelerin bir amaca yönelik söylenmesi anlamına gelmektedir.

Fâidetü'l-haber’in, haberî cümle üslûbunun esas amacı olduğunu belirtmeliyiz.

2. Lâzimetü'l-fâide:

Lâzimetü'l-fâide kavramı, konuşanın, muhâtabın bildiği bir konuyu tekrar etmesi anlamına gelmektedir²⁰. Diğer bir deyişle mesajı göndermek isteyen kişi, alıcının daha önceden bildiği, vakıf olduğu bir konuyu, onunla paylaşması, o yargıyı tekrarlamasıdır. Gece gündüz ilim uğruna çalışan, çaba gösteren bir araştırmacıya “Her gün çok çalışıyorsun” dememiz gibi. Zira araştırmacı, bunun farkında olup, biz de durumunu onunla paylaşmış oluyoruz. Yine erkenden uyanmış bir kişiye “sen bugün erkenden uyandın” dememiz gibi. Bu tür hükümlerin pek çok faydası vardır. Öncelikle muhâtabın durumundan haberdar olduğu ve sıkıntısının paylaşıldığı izlenimi verilmektedir.

---

¹⁹ Matlûb, Ahmed, Mu‘cemu'l-Mustalahâti'l-Belâgiyye, III, s.103.

²⁰ es-Sekkâki, Miftâhu'l-'Ulûm, s. 166.

Meânî bilginleri, söz söyleyenin muhâtabın bildiği hükmü tekrarlanmasına “lâzimetü'l-fâide” adını vermişlerdir. Bu ifade, faydanın sabitliğini ve yeni bir hüküm ortaya konulmadığını ifade eder²¹.

Hüküm cümlelerinde fâidetü'l-haber'den sonra ikinci amacın, lazimetü'l-fâide²² olduğunu belirtmeliyiz.

Fâidetü'l-haber kavramı meânî ilminde, haberi cümlelerin içeriğini muhâtaba ifade etmek şeklinde tarif edilmiş, içeriği muhâtaba açıklarken muhâtabın seviyesi ve durumu göz önünde bulundurulmuştur. Modern iletişim bilminde ise, ileti aktarımı, iki tarafın üzerinde önceden uzlaşmış olduğu bir kodlama sistemiyle gerçekleşir: Bu sistem, her biri bir anlama delâlet eden gösterge-lerden oluşur²³. Eğer alıcının zihninde göndericinin mesajı hakkında bir bilgisi yoksa ve söylenen sözler, konuşmacının kastettiğinden farklı bir şey olarak anlaşılıyorsa, bu durum iletişim açısından başarısızlık anlamına gelir²⁴.

HÜKÜM CÜMLESİNİN ASLÎ AMACININ DIŞINA ÇIKIŞI

Söz söyleyen ya da mesaj ileten kişi (mürsil) mesajında yukarıda temel olarak ele aldığımız iki unsurun dışına çıkarak (muktezây-ı zâhir)²⁵ farklı amaçlarla da mesaj gönderebilir ya da hükümde bulunabilir. Meânî bilginleri temel iki unsurun dışında söylenecek sözün/mesajın bağlama göre bir çok amacı kapsadığını dile getirmişlerdir.

²¹ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 166.

²² Matlûb, Ahmed, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Belâgiyye*, III, s.103.

²³ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I, TDK Yay, Ankara 1982, s. 44; Zekeriyâ Pak, *Allah ve İnsan İletişimi*, İlahiyât Yay, Ankara 2005, s.12.

²⁴ Veysel Kılıç, *Dilin İşlevleri ve İletişim*, s. 13.

²⁵ el-Kazvîni, *el-İzâh fî 'Ulûmi'l-Belâga*, Dâru İhyâi'l-'Ulûm, Beyrut, 1992, 24; İsâ 'Alî el-'Âkûb, *el-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye*, s. 22

Bunlar temel esaslar olmadığı için mecazî amaç olarak da isimlendirilmiştir. Bu amaçları şu şeklide kategorize etmek mümkündür²⁶.

1. Acındırma ve merhamet dileme: Söz, muhâtabı acındırmak, onun şefkat ve merhametini celbetmek maksadıyla söylenir²⁷.

إِنِّي فَقِيرٌ إِلَى عَفْوِ رَبِّي “Gerçekten ben Rabbinin affına muhtacım.” Kişi, fakir ve muhtaçlığını Allah’a bildirerek merhamet dilemektedir.

2. Acziyetini dile getirme: Söz, acziyet belirtmek amacıyla söylenir. Zekeriya (as)’ın Allah’a yaşlılık durumundan dolayı acze düştüğünü ifade eden şu yakarışı bu durumu güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا “Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayıfladı, saçma ak düştü²⁸”.

3. Üzüntü ve kederini ortaya koymak: Kişi, muhâtabına karşı üzüntü ve keder içinde olduğunu ifade eden hükümler ortaya koyar. Hz. Meryem’in annesi, kız çocuğunun olması üzerine, niyetini gerçekleştirememe durumunu şu sözlerinde Allah’a arz etmiştir.

رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَى “Rabbim, çocuğu, kız olarak dünyaya getirdim²⁹” Zira erkek çocuğu olması durumunda onu mabed hizmetine tahsis edecekti.

4. Övünme: Sözü söyleyen, övünme amaçlı ifadeler yer verir³⁰. Hz. Peygamber’in إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَانِي مِنْ قُرَيْشٍ “Allah beni Kureyş’ten seçti”, sözü, diğer Arap kabilelerine göre

²⁶ İsâ ‘Alî el-Âkûb, el-Mufasssal fi Ulûmi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye, s.79-80.

²⁷ Tâlib Muhammed İsmâil ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s. 75.

²⁸ Meryem, 19/4.

²⁹ Al-i İmrân, 3/36.

³⁰ ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s.75.

dili en güzel şekilde kullanan Kureyş kabilesine atıfta bulunarak övündüğünü göstermektedir.

5. Çalışma ve gayretli olmaya teşvik etme³¹.

“Çalışan kimse, amacına ulaşır; çalışmayıp, uyuyan kimse ise hayal görür”
مَنْ سَعَى رَعَى وَ مَنْ لَزِمَ الْمَنَامَ رَأَى الْأَحْلَامَ

6. Sevindirme veya üzüntüye yol açma³²

Hak geldi, batıl yok oldu³³
جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ

7. Azarlama³⁴: Namazı terkeden bir kimseye الصلاة “Namaz dinin direğidir” denilmesi, gibi.
عِمَادُ الدِّينِ

8. Uyarı³⁵:

“Allah’ın en hoşlanmadığı helâl, boşanmadır”
أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ

9. Sabra teşvik etme³⁶.

“Hayır, Allah’ın dilediğindedir”
الْخَيْرُ فِيمَا اخْتَارَهُ اللَّهُ

10. Tehdit³⁷: Çalışmayan öğrenciye, “İmtihan geliyor” demek gibi.

11. Medh: Birini medh etme³⁸.

إِذَا طَلَعَتْ لَمْ يَبْدُ مِنْهُنَّ كَوَاكِبٌ	فَإِنَّكَ شَمْسٌ وَالْمَلُوكُ كَوَاكِبٌ
--	---

“Sen güneş, diğer krallar ise yıldız. Güneş doğduğunda yıldızlar ortada kalmaz, kaybolur”. Beytinde şair, kralı güneşe benzeterek medhetmiştir.

³¹ ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s.75; Mustafâ Emîn-‘Alî Cârim, el-Belâgatu’l-Vâdiha, Dâru’l-Me’ârif, Kahire, ts., s. 145.

³² ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s. 75.

³³ İsrâ, 17/81

³⁴ ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s. 75.

³⁵ ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s. 75.

³⁶ Muhammed Berekât Hamdî, Fusûlun fi’l-Belâga, Dâru’l-Fikr, Ammân, s.1983, s. 132.

³⁷ ez-Zevba’î, el-Belâgatu’l-‘Arabiyye, s. 75.

³⁸ Mustafâ Emîn-‘Alî Cârim, el-Belâgatu’l-Vâdiha, s. 145.

12. Tercih hakkı belirtme:³⁹

نَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ “Görme engelliye ve yürüme engelliye bu durumda sakınca yoktur”⁴⁰.

Bunlara, vad, vaîd, emir ve nehiy gibi temaları da ilave etmek mümkündür⁴¹.

Haberî cümlelerin, iki temel amacının dışında bağlama göre ortaya konulan amaçlar bunlarla sınırlı değildir. Bunu tespit etmenin yolu cümlelerin bağlamına dikkat edilmesi ve iyi bir dil zevkine sahip olunmasıdır⁴².

Haberî cümle ister muhâtaba bilgi vermek, isterse bilinen bilgiyi takrir için söylensin her iki durum ve bu durumların medh, zemm, ‘itâb gibi hallerin dışına çıkış durumlarında olsun muhâtabın durumu gözetilmelidir.

MUHÂTABIN DURUMU AÇISINDAN HABERÎ CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Haberî cümlelerin ifade ediliş amacını ve bunların bağlam gereği muktezây-ı zâhirin dışına çıktığı noktaları ele aldıktan sonra muhatapların durumu açısından haberî cümle çeşitlerini ele alalım.

Günümüz dilbiliminin de üzerinde durduğu “gönderen-gönderilen ve gösterge” ilişkisi aslında muhâtabın durumuna göre mesaj iletmeyi ya da söz söylemeyi amaçlar. İletişim biliminde gönderilenin durumuna göre mesaj gönderilir. Gönderenin muhteşem bir mesaja sahip olması mesajın çok iyi algılanacağı anlamına gelmez. Muhatap bu mesajı almaya müsait ise ve mesajı aldığında söylenmek isteneni algılıyorsa mesaj başarılıdır, dolayısıyla da muktezâ-yı hâle uygundur.

³⁹ ez-Zevba’î, el-Belâgatü'l-‘Arabiyye, s. 75.

⁴⁰ Nur, 24/61.

⁴¹ ez-Zevba’î, el-Belâgatü'l-‘Arabiyye, s. 75.

⁴² İsâ ‘Alî el-‘Akûb, el-Mufasssal fi'l-Ulûmi'l-Belâgati'l-‘Arabiyye, s. 80.

İletişimin bu ilkeleri aslında meânî ilmindeki muktezâ-yı hâl durumlarını ifade eder. Meânî bilginleri, söylenecek sözde, mesajı gönderen ve gönderilen/muhâtab ilişkisini ele almışlardır. Sözün söylenmesinde temel faktör muhâtabın/gönderilenin durumudur. Gönderilenin durumuna göre üslûp belirlenmektedir. Muhâtabın durumu tespit edildikten sonra gönderen, sözünü muhâtabın durumuna uygun şekilde iletacaktır.

Modern iletişim ve dilbiliminde değinilmeyen ancak meânî bilginleri tarafından detaylı olarak ele alınan bir konu da muhâtabı iknâ etme açısından cümlelerde tekid edatlarının kullanımı meselesidir.

Meânî âlimleri, bilgiyi kabul ya da ret etme noktasında temelde muhatapların üç durumda bulduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre bir muhatap genel olarak bir bilgi karşısında üç durumdan biri üzeredir. Muhâtap, bilgi karşısında üç durumda olduğuna göre, bu durumlara göre söylenecek ifade biçimleri de farklı olacaktır. Cümlenin tekid edilip edilmemesi ve tekid edilme derecesi, bu ifade biçimlerini şekillendirmektedir. Öncelikle muhâtabın bilgi karşısındaki durumlarını ele alalım.

1. İbtidâî cümle:

İbtidâî cümle, muhâtabın zihninde söylenen sözle ilgili bir bilgisinin olmaması ve itiraz etme durumunun bulunmamasını ifade eder⁴³. Sözü söyleyen kişi, muhâtabın zihninde söyleyeceği bilginin olmadığını ve bu bilgiye herhangi bir itirazın söz konusu olmadığını tasarlâtarak söyler. Öğretmenin öğrencilerine ders anlatması gibi. Ya da birinin arkadaşına gündelik olayları anlatması gibi. Bu tür bilgiler normal karşılanır ve duyulduğunda da herhangi bir infial ve tepkiye yol açmazlar.

---

⁴³ el-Kazvîni, *el-İzâh*, s. 23.

Kurân-ı Kerim'deki ayetlerin önemli bir kısmı bu kabildendir. Allah'ın, kendini, kainatı anlatması, tanıtması, bilgi vermesi, ibtidâî cümlelerdir. وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ “Allah, daha hayırlı ve daha bâkidir” ayetinde⁴⁴ Allah, kendisinin diğer varlıklardan daha hayırlı ve daha daimi olduğu bilgisini vermektedir.

2. Talebî cümle:

Talebî cümle, muhâtabın bir bilgi hakkında tereddüt edip bu tereddüdünü gidermek için çaba göstermesini ifade eder⁴⁵. Bu tür haberî cümleler, birincisine göre muhatapta kısmî tereddüt oluşturur ve hemen bilginin doğru olup olmadığını araştırır. Üniversite sınavında Tıp Fakültesine yerleştiği bilgisini alan öğrencinin sonucu kaynağından öğrenmek ve bizzat görmek için internet sitesinden şifresi ile siteye girip sonucu görmek istemesi gibi.

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ “Gerçekten namaz, çirkin ve kötü davranışlardan alıkoyar. Allah'ı anmak gerçekten en büyük ameldir”, ayetinde⁴⁶ Allah, namazın insanın davranışlarına etkisini muhâtabın zihnindeki tereddütlere cevap vermek amacıyla bir tekîd edatı ile dile getirmiştir. Kurân-ı Kerim'deki ayetlerin önemli bir kısmı bu kabildendir. Kuran'da bu tür ayetlerden maksat, muhataptan gelecek sorulara iknâ edici cevap niteliğinde olmasıdır. Diğer bir deyişle muhatapta bir konu hakkında kısmî tereddüt durumu söz konusu ise bu tür ifade biçimi kullanılır.

3. İnkârî cümle:

İnkârî cümle, muhâtabın bir bilgiyi asla kabul et-

---

⁴⁴ Taha, 20/73.

⁴⁵ el-Kazvinî, *el-İzâh*, s. 23.

⁴⁶ Ankebut, 29/45.

meyip, onu reddetmesini ve inkârını ifade eder⁴⁷. İşini iyi yapan ve görevlerini aksatmayan bir kimseye işten atıldığı bilgisi geldiğinde bu bilgiyi asla kabul etmeyip bunu yalanlaması gibi. Bu kişinin iknâsı için, aşağıda ele alacağımız bir takım tekid edatlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kurân-ı Kerim'deki ayetlerin önemli bir kısmı bu kabildendir. *“Şüphesiz Rabbinin azabı elbette gelecektir”* ayeti⁴⁸, Allahın azabını inkar edenleri iknâ için getirilmiştir. Yine *“Gerçekten size bildirilenler elbette doğrudur”* ayeti de, aynı şekilde Allahın azabla ilgili bildirdiği şeylerin doğru olduğuna inkarcıları iknâ etmek için iki tekid edatıyla getirilmiştir.

Kuran'da bu tür ayetlerden maksat, bu ayetlerin muhataptan gelecek ret ve olumsuz tepkilere karşı iknâ edici cevap niteliğinde olmasıdır. Diğer bir deyişle muhatapta bir konu hakkında kesin inkar ve ret durumu söz konusu ise bu tür ifade biçimi kullanılır.

MUHÂTABI İKNA ETME AÇISINDAN HABERÎ CÜMLEDE TEKİD EDATLARININ ROLÜ

Haberî cümle çeşitlerini muhâtabın durumu açısından üç kategoride ele aldık. Bunlar;

1. Muhâtabın zihninde bir bilginin olmaması,
2. Muhâtabın bir bilgi hakkında tereddüt edip bu tereddüdünü gidermek için çaba göstermesi.
3. Muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddedip, inkâr etmesi.

Belâgatçılar, bu üç durumda bulunan kimselere söylenecek ifade biçimlerini tekid edatlarının kullanılıp-kullanılmaması açısından ele almışlar ve tekid edatları-

⁴⁷ el-Kazvîni, *el-İzâh*, s. 23.

⁴⁸ Tûr, 52/7.

nın muhatapları iknâ etmede başat rolü oynadığını tespit etmişlerdir⁴⁹. Buna göre;

1. Muhâtabın zihninde bir bilginin olmaması durumunda haberî cümle, herhangi bir tekîd edatı getirilmeksizin oluşturulur⁵⁰. Kış günü “*yağmur yağıyor*” diyen bir kimsenin oluşturduğu cümlede pekiştirme edatı getirmesine gerek yoktur. Tekîd edatları bu yargıda muhâtaba herhangi bir bilgi, coşku, heyecan vs katmamaktadır. Bu durumda cümle, bağlama göre tekîdsiz söylenmelidir. Aksi takdirde muktezay-ı hâle/bağlam göre söylenmediğinden cümle belîğ olamaz. Bu tür haberî cümlelere ibtidâî cümle denildiğini belirtmiştik.

أَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا “*Mal ve çocuklar, dünya hayatının süsleridir*” ayeti⁵¹ Allah tarafından insanlara bir bilgi vermek amacıyla söylenmiştir. Tekîde de gerek görülmemiştir.

Kurân’daki pek çok ayet ibtidâî cümle denilen bilgilendirme cümlelerinden oluşmuştadır. Mesela Fatiha suresinin ilk ayetlerine baktığımızda الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ “*Hamd Alemlerin Rabbi Allah’a mahsustur, Rahman ve Rahimdir, Hesap gününün malikidir*” Allah, kendisini tanıtır, kendisi hakkında bilgi veriyor. Burada iknâ etme amacı görülmemektedir.

2. Muhâtabın bir bilgi hakkında tereddüt edip bu tereddüdünü gidermek için çaba göstermesi ve bilgi arayışı içinde olması, verilecek bilginin, söylenecek sözün ve iletilecek mesajın sadece bir tekîd edatı ile söylenmesini

⁴⁹ Belâgatçıların, bu konuda yeni bir şey ortaya koymadıklarını belirtmeliyiz. Arap dilinde ve özellikle Kuran-ı Kerim’deki kullanım biçimlerinden hareketle bu sonuca varmışlar ve konuyu kategorize etmişlerdir.

⁵⁰ el-Kazvîni, *el-İzâh*, s. 23.

⁵¹ Kehf, 18/46.

gerektirmektedir. Belâgatçılar, bu durumdaki muhâtaba tekîd edatlarından biri ile cümleyi tekîd etme durumunda tereddüdün giderileceğini belirtmişlerdir. Yaz aylarında yağmurun yağmadığı bölgelerde muhâtabımıza yağmurun yağdığını الْمَطْرُ يَنْزِلُ “yağmur yağıyor” sözüyle tekîd etmeksizin söylediğimizde muhatap tereddüt eder ve bu bilginin doğruluğunu araştırır. Bunun yerine إِنَّ الْمَطْرَ يَنْزِلُ “Gerçekten yağmur yağıyor” ya da إِنَّ الْمَطْرَ يَنْزِلُ يَنْزِلُ “Yağmur yağıyor, yağıyor” dersek, muhâtabın bu durumda tereddüdü gider ve bilgiye inanacak duruma gelir. Bu tür cümlelere “talebî cümle” denildiğini ifade etmiştik. Zira muhâtab tereddüdünü giderecek bir tekîd edatına ihtiyaç duyar.

3. Muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddetmesi, inkarda bulunması durumunda verilecek bilginin, söylenecek sözün ve iletilecek mesajın bir, iki ve daha fazla tekîd edatıyla pekiştirilmesi gerekmektedir⁵². Tekîd edatlarının artması, muhâtabın inkâr ve ret durumuyla doğru orantılıdır. Bir tekîd edatıyla pekiştirilen cümledeki ret, normal düzeyde, iki tekîd edatıyla pekiştirilen cümle normalin üstünde bir ret, üç ve daha fazlası ise ciddi anlamda inkârı ifade eder. Muhâtabın durumuna göre bir ve birden fazla tekîd edatıyla oluşturulan bu tür cümlelere “inkârî cümle” adı verilir⁵³.

Kurân’daki ayetlerin önemli bir kısmı inkârî cümlelerden oluşmaktadır. إِنَّ إِلَيْكُمْ لَرْسُلُونَ Gerçekten biz size mutlak surette gönderildik” ayetinde⁵⁴ inkarcı bir topluluğa dine davet için giden peygamberler, onlardan ret cevabını

⁵² el-Kazvîni, *el-İzâh*, s. 23-24.

⁵³ Talebî cümlelerde bir tekîd edatı kullanılırken, inkârî cümlelerde de bir tekîd edatı ile başlar. Tek tekîd edatı olan haberi cümlelerin talebî ya da inkârî olduğu bağlama ve muktezay-ı hale göre tespit edilir. Burada tespit girişiminde bulunanın zevk-i selimi de önemli rol oynar.

⁵⁴ Yasin, 36/14.

alınca artık inkarcı durumunda olduklarını kabul ederek iki tekîd edatı ile her türlü inkarı reddedecek bir üslupla hitapla bulunmuşlardır.

Tekîd edatlarının anlama katkısı ve muhâtabın iknâ aşamalarını göstermesi açısından aşağıdaki tarihi vâkıa çok önemli olması açısından burada naklediyoruz. Ebû İshâk el-Kindî, dilci Ebu'l-Abbâs el-Mubberred ile konuşurken aralarında şöyle bir diyalog geçer:

-Arap keliminde fazlalık (haşv) var.

-Nerede?

-Bazen زَيْدًا قَانِمٌ

-Bazen إِنَّ زَيْدًا قَانِمٌ

-Bazen de إِنَّ زَيْدًا لَقَانِمٌ deniyor. Hepsinin de anlamı “Zeyd’in ayakta olduğudur”. Lafızlar farklı ama anlam aynıdır.

Bunun üzerine Ebû'l-Abbâs; “Hayır bu cümlelerin lafzı da, anlamı da farklıdır. Birinci cümlede muhâtabın “ayakta olduğu”, ikinci cümlede “sorunun cevabı karşısında şüpheyi gidermek için söylenen cevap”, üçüncü cümlede ise Zeyd’in ayakta olduğu bilgisini kabul etmeyen kimseye iknâ için tekîd edatları ile cevap verilmesinden oluşmaktadır. Lafızların değişmesiyle, anlam da değişiyor” diye cevap verir. Bu cevap üzerine el-Kindî hayrete düşer⁵⁵.

O halde cümlede, bir tekîd edatı kullanılıyorsa muhâtabın bir kısım tereddütlerini gidermek anlamına gelmektedir. İki veya daha fazla tekîd edatı kullanılıyorsa muhâtabın söz konusu durumla ilgili inkar ve reddini gidererek onu iknâ etme anlamını taşımaktadır.

⁵⁵ es-Sekkâkî, Miftâhu'l-'Ulûm, s. 82; İsâ 'Alî el-Âkûb, el-Mufasssal fi Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye, s. 83.

‘Abdulkâhir el-Curcânî de aynı olayı ve örnekleri nakledip, lafızların değişmesiyle anlamın da değişeceğini belirterek; tekid edatlarının cümleye kattığı anlam farklılıklara işaret etmiştir⁵⁶.

MUHÂTABI İKNÂ ETMEDE KULLANILAN TEKİD EDATLARI

Muhatapları iknâ etmede tekid edatlarının başat rol oynadığını ifade etmiştik. Tekid olgusu ve edatlardan konu bütünlüğü açısından önemli olması nedeniyle kısaca bahsedelim.

Tekid, “pekiştirme, kuvetlendirme, teyit etme, sağlamlaştırma gibi”⁵⁷ anlamlara gelmektedir. Tekid ya da pekiştirme her dilde muhatapları etkilemede ve onları iknâ etmede çok önemli araçlardır. Arapçada tekid edatları pekiştirmenin yanı sıra meânî ilminde muhatapları iknâ etme aracı olarak kullanılması ayrı bir önem arz etmektedir.

Belâgatçılar, haberî cümlelerin pekiştirilmesinde daha ziyade tekid edatlarını öne çıkararak bunların cümlede dörde hatta beşe kadar çıkabileceğine dikkat çekmişlerdir. Arapça’da tekid edatlarının dışında manevî ve lafzî tekid olgusu vardır ki bunlar kelime ve cümlelerde tekidin ana çatısını oluşturmaktadırlar⁵⁸. Ancak haberî cümlelerin tekidi konusunda daha ziyade kullanımının kolaylığı ve etkisi açısından tekid edatları öne çıkartılmış diğer cümle, kelime, harf ile bazı isimlerle yapılan tekidler kısmen arka planda kalmıştır. Bunlar da haberî cümlelerde kullanılması durumunda aynı özelliğe sahip olduğu

---

⁵⁶ ‘Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâ’ilu’l-İcâz*, s. 242.

⁵⁷ İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu’l-Arab*, III, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1990, s.74

⁵⁸ el-Hâşimî, Ahmed, *el-Kavâ’idu’l-Esâsiyye*, nşr. Ahmed Kâsım, el-Mektebetu’l-‘Asriyye, Beyrut, 1988, s. 266.

bilinmelidir. Burada bazı belâgat eserlerinde tekîd edatları sayılırken tekrarların da zikredilmesi önemlidir. Bu açıdan manevi tekîdler tamamen tekrardır ve haberî cümlelerde kullanıldığında talebî ve inkârî cümleler kapsamı içerisine girer.

TEKİD EDATLARININ ÖNEMİ

Haberî cümlelerin tekîdinde aslolan cümledeki hükmün tekîdi olup, müsnedün ileyh (özne) ve müsnedin (yüklem) bireysel olarak tekîdi değildir⁵⁹.

Tekîdin faydaları:

1. Tekîd cümledeki hükmü keşinleştirir ve sabit kılar, şüphe ve zanna ihtimal bırakmaz⁶⁰. Tekîd ister, cümle, fiil, isim ve harf tekrarı ile olsun, ister fiilin masdarı ile olsun, ister zamirin tekrarı ile olsun isterse de tekîd edatları ile olsun bu tür cümleler mecazî anlam ihtimalini ortadan kaldırır ve hakikî anlamı ifade eder.

2. Tekîd, mecazî anlamı ortadan kaldırarak hakikat anlamının kastedildiğini ifade eder⁶¹. *“فَأَبَلْتُ الْوَزِيرَ نَفْسَهُ”* *“Bizzat bakanla görüştüm”* cümlesinde tekîd edatı olması dolayısıyla her türlü dolaylı anlama durumu ortadan kalkmakta ve bizzat bakanla görüşme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Mefulü mutlaklı ifadelerde masdarlar, mecazî anlam ifade etmez. Masdar fiiliyle birlikte kullanıldığında mecaz olma ihtimali ortadan kalkar ve hakiki anlam devreye girer. *“اللهُ مُوسَى تَكْلِيمًا”* *“Allah, Hz. Musa ile tam olarak konuştu”*, ayetinde⁶² masdarın kullanımını nedeniyle mecazî

⁵⁹ İsâ ‘Alî el-Âkûb, el-Mufassal fi Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye, s.88.

⁶⁰ ‘Abdulkâdir Huseyn, *Fennu'l-Belâga*, Alemu'l-Kutub, Beyrut, 1984, s.219

⁶¹ Subkî, *‘Arûsu'l-Efrâh*, s.320; ‘Abdulkâdir Huseyn, *Fennu'l-Belâga*, s. 219; ‘İrfân Matrâcî, *el-Câmî‘ li-Funûni'l-Lugati'l-'Arabiyye ve'l-'Arûz*, Muessesetu'l-Kutub, Beyrut, 1987, s. 135.

⁶² Nisa, 4/164.

anlam ortadan kalkmakta ve Allah'ın gerçek anlamda Hz. Musa ile konuştuğu ortaya çıkmaktadır.

4. Tekîd, mecazî olarak da gelebilir.

رَبَّةٌ “Boyun azad ettim” cümlesinde رَبَّةٌ kelimesi mecazî olarak tamamen tekîd amaçlı kullanılmıştır⁶³.

5. Tekîd, kapsam ve şumûl alanını genişleterek ihtiva alanını sabitleştirir⁶⁴. جَاءَنِ الْقَوْمُ “Topluluk geldi” cümlesinde topluluktan bir kısmının geldi anlaşılır. Ama cümleyi tekîdli olarak جَاءَنِ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ “topluluğun tamamı geldi” dediğimizde, topluluğun tamamı anlaşılır ve kapsayıcı bir anlam ortaya çıkar. Tekîd edatları arttıkça kapsam daha da genişler ve bu edatlar anlam ve kapsayıcılık ifade eder.

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعِينَ “Meleklerin tamamı bütünüyle Ademe saygı secdesi yaptılar”⁶⁵. İkinci tekîd kelimesi, zâid olmayıp birinci tekîdin boş bıraktığı bütün eksiklikleri giderecek şekilde kapsamı genişletmektedir.

6. Tekîd, sözün anlamı ifade etmede sıkıntı olması durumunda kullanılan bir durum olmayıp aksine hem lafız hem de anlam açısından önemli işlevleri vardır. Araplarda tekîd, belâgat ve fesâhatın önemli konularındandır. Arap dilinde de çokça tekîd kullanılmıştır. Kurân-ı Kerim’de Arapların bu tarzına paralel olarak muhatapların durumları göz önünde bulundurularak tekîd edatları ve tekîd üslûbu kullanılmıştır. Bu duruma göre bazılarının Kurân’da tekîd yoktur söylemi hatalıdır. Onlara göre tekîd, lafzın anlama delaleti yeterli olmaması durumunda yapılır. Kurân için böyle bir durum söz konusu olamaz. Bu iddiayı kabul etmek mümkün değildir, Kurân’da

⁶³ Muhammed Bedrî ‘Abdulcelil, Tasavvuru’l-Makâm fi’l-Belâgatil-‘Arabiyye, s. 55.

⁶⁴ ‘Abdulkâdir Huseyn, Fennu’l-Belâga, s. 220.

⁶⁵ Hicr, 15/30.

tekîdi kabul etmemek Arap dilindeki tekîd olgusunu kabul etmemek anlamına gelir ki bu da muhaldir⁶⁶. Kurân'ın, tekîdi hem muhataplarını iknâ vasıtası hem de yer yer lafız ve üslup bütünlüğü açısından kullandığını görmek mümkündür.

8. Tekîd edatı, hem lafzı hem de anlamıyla tekîd olgusunu gerçekleştirir⁶⁷.

HABERİ CÜMLELERİN TEKİDİNDE KULLANILAN TEKİD EDATLARI

1. **إِنَّ** : Cümleyi tekîd eder ve bu edatın kullanımı, bir cümleyi iki kere tekrar etmek hükmündedir. Ancak bu bir cümleyi iki kere tekrar etmekten daha vecizdir⁶⁸. **إِنَّ** *الدرس سهل* "Gerçekten ders kolaydır".

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ "Gerçekten Allah katındaki din İslâm'dır" ayetinde⁶⁹ de bu durumu çarpıcı bir şekilde görmekteyiz.

2. **Lâmu'l-İbtidâ**: Cümleyi tekîd eder, değişik ögelerin başına gelebilir.

a. Mübtedanın başına geçer⁷⁰.

لِيُؤْسَفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَبِي "Gerçekten Yusuf ve kardeşi, babamıza bizden daha sevimli gelmektedir"⁷¹, Ayetinde, mübtedanın başına lamü'l-ibtidâiyye geçmiştir.

b. Haberin başına geçer. Lâmu'l-ibtidâ, **إِنَّ** ile başlayan cümlede kullanılırsa cümle üç kere tekrar edilmiş

⁶⁶ Bkz. 'Abdulkâdir Huseyn, *Fennu'l-Belâga*, s. 221.

⁶⁷ Mahmûd Matrâcî, *fi'n-Nahv ve Tatbîkâtihî*, Dâru'n-Nehda, Beyrut, 2000, s. 534.

⁶⁸ Mahmûd Ahmed Nahle, *fi'l-Belâgati'l-'Arabiyye-İlmu'l-Me'ânî*, s. 45.

⁶⁹ Al-i İmrân, 3/19.

⁷⁰ Mahmûd Ahmed Nahle, *fi'l-Belâgati'l-'Arabiyye*, s. 45.

⁷¹ Yusuf, 12/8.

gibi olur⁷². *إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ* “Gerçekten Rabbim, duaları tamamen duyar”⁷³.

c. Fiilin başına da geçer. *إِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ* “Gerçekten Rabbin elbette aralarında hüküm verecektir”⁷⁴

d. Şibh cümlelerin de başına geçer. *وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ* “Gerçekten sen çok büyük ahlak üzeresin”⁷⁵

3. **أَنَّ : Müsnedi (yüklem) tekîd eder.**

فَلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ “De ki: bir grup Cin’in beni dinledikleri bana vahyolundu” ayetinde⁷⁶ *أَنَّهُ اسْتَمَعَ* ifadesi ister tek başına alınsın isterse tevili masdar olarak çevirilsin, müsned tekîdli kabul edilir.

أَنَّ ile *إِنَّ* arasındaki fark, *أَنَّ*’nin müsnedi (fiil ve vs) *إِنَّ*’nin ise hükmü tekîd etmesidir.

3. **كَأَنَّ edatı hem teşbih hem de tekîd edatıdır.** *كَأَنَّ* ve *أَنَّ* edatlarından meydana gelmiştir.

كَأَنَّهُمْ أَغْجَارٌ نَّخْلٍ خَاوِيَةٌ “Sanki onlar yere serilmiş hurma kütükleri gibidirler” ayetinde⁷⁷ *كَأَنَّ* teşbih edatı olarak kullanılmıştır.

4. **لَكِنَّ cümlelerin tekîdinde kullanılır**⁷⁸.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ “Gerçekten Rabbin, insanlara fazl sahibidir. Fakat insanların çoğu

⁷² Muhammed Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm fi’l-Belâgatil-‘Arabiyye*, s. 55.

⁷³ İbrahim, 14/39.

⁷⁴ Nahl, 16/124.

⁷⁵ Kalem, 68/4.

⁷⁶ Cin, 72/1.

⁷⁷ Hakka, 69/7.

⁷⁸ Muhammed Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 58

bunu bilmez”.

5.Kasem (yemin) harfleri

Cümleyi tekîd eder. Kasemin cevabında لا - ما - إن gelir⁷⁹.

“Vallahi görevimi yerine getirmede asla kusur işlemedim” والله مَا قَصَرْتُ فِي الْقِيَامِ بِوَأَجِبِي

6.Tenbîh edatları: أَلَا

“Dikkat edin! Gerçekten onlar bozguncuların ta kendileridir” ayetinde⁸⁰ أَلَا edatı tenbîh edatı olarak kullanılmış ve tekid ifade etmektedir.

7. Zâid harfler: لا - ما - أن - إن - من - الباء bunlar tekîd ifade ederler⁸¹.

“Asla hiçbir kimseyi aldatmadım” cümlesinde إن edatı tekid anlamında kullanılmıştır.

“Elbette müjdecî gelip, gömleği onun yüzüne koyunca, hemen görmeye başladı” ayetinde⁸² أُنْ edatı zâid olarak kullanılmış ve tekîd ifade etmektedir.

8. قد edatı tahkik ve tekîd bildirir⁸³.

“Kim Allah’a yapışırsa muhakkak ki doğru yola sevk edilmiştir”⁸⁴ وَمَنْ يَتَّصِمِ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

9.Tekrarlar: Kelime ve cümlelerin tekrarı lafz-î tekîd kabul edilir⁸⁵.

⁷⁹ Muhammed Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 58

⁸⁰ Bakara, 1/12

⁸¹ Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 59.

⁸² Yusuf, 12/96.

⁸³ Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 57

⁸⁴ Al-i İmrân, 3/101

⁸⁵ Bedrî ‘Abdulcelîl, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 57.

10. Fasl zamiri: Munfasıl bir zamir olup haber-sıfat karışıklığını önlemek, cümlede muhtemel tereddütleri gidermek ve cümleye tekid katmak için kullanılır⁸⁶.
“Onlar gerçekten kurtuluşa ermişlerdir”⁸⁷ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

11.Şan ve Kıssa zamiri: Müzekkerler için kullanılan şan zamiri ile müennesler için kullanılan kıssa zamiri de tekid ifade eder.

Şan zamiri: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ “De ki O Allah birdir”⁸⁸

Kıssa zamiri: فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارَ “Gerçek şu ki gözler kör olmaz”⁸⁹.

12. سوف ve س : Bu edatlar, gelecek zamanda bir işin kesinlikle yapılacağını ifade eder⁹⁰. Özellikle ayetlerde “س” harfi daha fazla kullanılır ve o işin mutlaka gerçekleşeceğini ifade eder. فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ “Elbette onlara karşı Allah sana kafidir” ayetinde⁹¹ “س” harfi cümlelerin anlamına teminat vermekte ve Allah’ın gelecekte mutlaka Rasul’üne yardım edeceği, düşmanlarına karşı güçlü kılacağı ve Allah’ın vaadini kesinlikle gerçekleştireceği ifade edilmektedir⁹².

13. İsim cümlesi: İsim cümlesi, devamlılık ifade etmesi yönüyle tekidli yapı olarak kabul edilir⁹³.

14. Tekid nunları: Şeddeli (sakil) ve şeddesiz (hafif) nun harfinden oluşur ve tekid bildirir⁹⁴. لَيْسَ جَنَّ وَلَيْكُونَنَّ

⁸⁶ Bedri ‘Abdulcelil, *Tasavvuru’l-Makâm*, s. 57.

⁸⁷ Bakara, 2/5.

⁸⁸ İhlas, 112/1.

⁸⁹ Hac, 22/46.

⁹⁰ Nahle, fi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye- ‘İlmu’l-Me’âni, s. 46.

⁹¹ Bakara, 2/137.

⁹² Bkz. ‘Abdulkâdir Huseyn, *Fennu’l-Belâga*, s. 229.

⁹³ İsa ‘Alî el-Âküb, *el-Mufasssal fî ‘Ulûmi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye*, s.88. İsim cümlesinin varlığı tekid kabul edilmekle birlikte, haberi isim cümlesinde tekid edatı arandığı görülmektedir.

⁹⁴ Nahle, fi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye-‘İlmu’l-Me’âni, s. 46.

من الصَّاعِرِينَ “O, kesinlikle hapse atılacak ve elbette horlanmış-
lardan olacaktır” ayetinde⁹⁵ şeddeli ve şeddesiz olarak iki
tekid nunu kullanılmıştır.

15. Kasr edatları: Kasr/daraltma edatları da tekîd
ifade ederler⁹⁶. إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ “Ben sadece bir beşerim”, ayetinde⁹⁷
Hz. Muhammed’in (as), insan dışı bir varlık olmadığı, fizi-
ki olarak muhatap olduğu insanlar gibi bir beşer olduğu
ifade edilmektedir.

MUHÂTABIN DURUMU AÇISINDAN HABERÎ CÜMLENİN BAĞLAMIN (MUKTEZÂY-I ZÂHİR) DIŞINA ÇIKIŞI

Muktezây-ı zâhir, sözün, vakıya uygunluğu ya da
cümlelerin, tevil yapmaksızın lafızların ifade ettiği anlamı
ortaya koymasıdır. Bazen söz, bu durumun dışına çıkar,
buna muktezay-ı zâhirin dışına çıkışı denir⁹⁸.

Belâgatçılar, ibtidâî, talebî ve inkârî cümleler ola-
rak adlandırdıkları muhatapların bilgiyi kabul-ret du-
rumlarına göre tekîdli veya tekîdsiz oluşturulan cümlele-
rin her zaman böyle olmayacağını, bağlama ve şartlara
göre farklılık arz edeceğini belirtmişlerdir. Bunlar genel
olarak yukarıda ele aldığımız üç maddenin birbirlerinin
yerine kullanılmasıyla oluşturulur.

1. Birinci maddede yer alan “muhâtabın zihninde
bir bilginin olmaması” durumu ile ikinci maddede yer
alan “muhâtabın zihninde tereddüt ve soru olması” du-
rumu yer değiştirilir. Bu durumda tekîdsiz gelmesi gere-
ken cümle bir tekîd edatı ile getirilir. إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا “Ger-
çekten Allah bütün günahları affeder”, ayetinde⁹⁹ Allah’ın,

⁹⁵ Yusuf, 12/32.

⁹⁶ Nahle, fi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye-‘İlmu’l-Me‘âni, s. 47.

⁹⁷ Kehf, 18/110.

⁹⁸ Matlûb, Mu‘cemu’l-Mustalahât, III, s. 297.

⁹⁹ Zümer, 39/53.

affedeci olmasına ve bu özelliğini de günah işleyen insanların bilmesine rağmen günahkarları bu konuda müteredit ve şüpheci konumda kabul edip, tekid edatı getirmek suretiyle gerçekten tevbe edenleri affedeceği ortaya çıkmaktadır. Normalde bu ayette günahlarına tevbe edenleri Allah'ın affedeceği bilindiğinden tekid edatı getirilmesi şart değildi. Ancak Allah'ın affediciliğinin çok geniş olduğunu göstermek amacıyla affedilme konusunda tereddüt olmayan bir durumdan tereddütlü bir duruma getirmiş daha sonra da tekid edatıyla bu tereddütü gidermiştir.

“Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır” ayetinde¹⁰⁰ de Allah, Nuh'a (a.s), kavmin hakkında bana bir şey söyleme diyerek, muhâtabını müteredit duruma koymuş daha sonra da tekid edatıyla onların akıbetini belirtmiştir¹⁰¹.

2. Bir bilgiye önyargılı olarak bakmayıp, onu inkâr etmeyen bir kimsenin durumunun üçüncü maddede yer alan “Muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddetmesi” durumu ile yer değiştirilmesi. Bunun şartı ise, o kişide inkâr alametlerinin tezahür etmesidir¹⁰².

“Sonra gerçekten siz mutlaka öleceksiniz” ayetinde¹⁰³, insanların öleceklerini bilmelerine ve bunu da inkâr etmemelerine rağmen Allah muhataplarının ölümü unutup, günaha dalmaları ve inkâra yol açan ameller yapmaları nedeniyle adeta onları ölümü inkâr eden kişiler konumuna getirmiştir. Böylece yaptıkları davranışlardan dolayı uyarılmış olmaktadır.

¹⁰⁰ Hud, 11/37.

¹⁰¹ 'Abdulkâdir Huseyn, *Fennu'l-Belâga*, s. 86.

¹⁰² Bkz. el-Kazvîni, el-Îzâh fi 'Ulûmi'l-Belâga, s. 24; Îsâ 'Alî el-'Âkûb, el-Mufassal fi Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye, s. 88.

¹⁰³ Mûminun, 23/15.

3. Üçüncü maddede yer alan “Muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddetmesi” durumu ile “mütereddit” durumunun yer değiştirilmesi. İnkâr edenin bu eyleminden dönme ihtimali olma durumunda bu tarz uygulanır¹⁰⁴. وَالْهَيْكُلُ إِلَهٌ وَاحِدٌ. “Sizin ilahınız tek bir ilahdır” ayetinde¹⁰⁵ Allah, inkâr eden muhataplarına tekîdli olarak kendisinin bir olduğu hükmü yerine onların akıllarını kullanarak Allah’ın bir olduğunu fark edeceği düşüncesiyle inkâr etmeyen konumuna getirmiş ve tekîdsiz olarak zihni önyargısız olan kişi muamelesi yapmıştır.

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ ayetinde¹⁰⁶ de kafirlerin kitabı inkâr etmelerine rağmen, onları inkâr etmeyen konumuna getirmiştir. Zira inkârcılar kitabı iyice okuyup incelediklerinde doğruyu bulacaklar ve Kurân’ı tasdik edeceklerdir.

Bu üç temel durumun dışında da aşağıda belirtilen durumlar da ortaya çıkabilir.

1. Bir konuda bilgisi olan kimseyi o bilginin gereğini yapmadığından dolayı bilgisiz konumuna getirmek. İmtihanına çalışmayan, onu ciddiye almayan kişiye “İmtihan kapıda” demek gibi. Yine infakta ileri düzeyde olan bir kimseye itiraz edilmesi üzerine “Bu mal benimdir” denilmesi gibi¹⁰⁷.

2. Bir bilgi hakkında tereddüt eden kimseyi, inkâr eden konumuna getirme. Bu durumda tekîd edatı birden fazla getirilir. Diğer bir deyişle birden fazla tekîd edatı kullanıldığından muhâtabın inkârcı durumuna getirildiği anlaşılır. إِنَّ أَحَاكَ لَقَادِمٌ “Gerçekten kardeşin kesinlikle gelmiştir”

¹⁰⁴ el-Kazvîni, *el-İzâh fî ‘Ulûmi’l-Belâga*, Dâru İhyâi’l-‘Ulûm, Beyrut, 1992, s. 24.

¹⁰⁵ Bakara, 2/163.

¹⁰⁶ Bakara, 2/2.

¹⁰⁷ Muftî, el-Hasen b. ‘Usmân, *Hulâsatu’l-Me‘âni*, s.125; İsâ ‘Alî el-Âkûb, *el-Mufasssal fî Ulûmi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye*, s. 85.

cümlesinde muhatap, kardeşinin gelişi konusunda sadece tereddüdü varken hiç beklemiyor konumuna getirilmiştir¹⁰⁸.

3. Bir bilgi hakkında inkârcı olan kişi telafi edecek şartlar mümkünse mütereddüt konumuna getirilir. İlmin faziletini ve önemini inkâr eden bir kişiyi mütereddüt konumuna getirerek *إنَّ العلمَ نافعٌ* “Gerçekten ilim faydalıdır” demek gibi.

4. Hükmün önemi ve değerinden dolayı muhatapta tereddüt olmadığı halde tekîd edatı kullanılabilir¹⁰⁹. Söze başlarken bu kullanım yaygınlık kazanır. *إنَّ الجَوَّ حَارٌّ* “Hava sıcaktır” bu cümleyi söze başlarken söylediğimizde amacımız muhâtabı iknâ etmek değilse cümleye başlama açısından güzel bir üsluptur¹¹⁰.

Burada muhatapların durumuna göre cümleleri oluşturma ya da muktezây-ı zahirin dışına çıkış belâgatın kapsamı içerisinde olduğu¹¹¹ göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ

Meânî ilminde cümle, hüküm ifade edip etmeme açısından haberî (ihbârî) ve inşâî cümle şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Haberî cümle, cümlede meydana gelen olay için doğru ya da yanlış demenin mümkün olmasıdır. İnşâî cümle ise, cümlede meydana gelen olay için doğru ya da yanlış demenin mümkün olmadığı cümlelerdir. Ha-

¹⁰⁸ İsâ ‘Alî el-‘Âkûb, el-Mufasssal fî Ulûmi’l-Belâgati’l-‘Arabiyye, s. 87.

¹⁰⁹ Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâga*, s. 63.

¹¹⁰ Arap dilinde özellikle konuşma dilinde zaman zaman cümlelerin başında kullanılan *إنَّ* gibi tekîd edatları söze dikkat çekme, cümleye başlama gibi amaçlarla getirildiği görülmektedir. Bu tür cümlelerin Türkçeye çevirisinde tekîd edatını çevirmeye gerek olmadığı anlaşılmaktadır.

¹¹¹ el-Kazvinî, *el-Îzâh fî ‘Ulûmi’l-Belâga*, Dâru İhyâi’l-‘Ulûm, Beyrut, 1992, 24.

beri cümleler iki amaçla söylenir. Birincisi, konuşanın, muhâtaba bilgi vermesi; ikincisi konuşanın, muhâtabın bildiği bilgiyi değişik amaçlardan dolayı tekrar etmesi. Bağlama göre medh, acındırma, övünme gibi temalarda bu iki amacın dışına çıkılabilir. Haberî cümlenin söyleniş amacı ne olursa olsun, bu cümleler iletişim olgusu olduğundan “gönderen-gönderilen ve mesaj” ilişkisi çok önem arz etmektedir. Meânî ilminde ve iletişim biliminde mesajın muhâtabın durumuna göre iletilmesi gerekmektedir. Meânî ilmi muhâtabın durumlarına ayrıntılı olarak yer verirken iletişim bu durumları genel çerçevede ele almıştır.

İletişim biliminin ve modern dilbiliminin ele almadığı ancak meânî ilminin ayrıntılarına kadar üzerinde durduğu bir konu da muhâtabı iknâ etme açısından cümlelerde tekîd edatlarının kullanımı meselesidir. Meânî âlimleri, bilgiyi kabul etme ya da reddetme noktasında temelde muhatapların üç durumda bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda bulunan kişilerin söylenecek sözden iknâ olmaları için tekîd edatlarının fonksiyonelliği devreye girmektedir. Buna göre;

1. “Muhâtabın zihninde bir bilginin olmaması ve tereddüt etme durumunun da bulunmaması”. Bu durum üzerine olanların iknâyaya ihtiyacı olmadığı için herhangi bir tekîd edatı getirilmez.

2. “Muhâtabın bir bilgi hakkında tereddüt edip bu tereddüdünü gidermek için çaba göstermesi”. Bu durum üzerine olanların tereddütlerinin giderilmesi için sadece bir tekîd edatı yeterlidir.

3. “Muhâtabın bir bilgiyi asla kabul etmeyip onu reddedip, inkâr etmesi”. Bu durum üzerine olanların tereddütlerinin giderilmesi için bir, iki veya daha fazla tekîd edatının getirilmesi gerekmektedir.

Bağlamına göre bu maddelerde yer değiştirilerek, inkarcı bir kişi inkar etmeyen konumuna getirilerek tekid edatı kullanılmaz. Bazen tereddütlü kişi, inkarcı duruma getirilerek birden fazla tekid edatı kullanılır.

Tekid edatları zaman zaman cümleye güzel bir başlangıç yapmak ve lafzi bir güzellik katmak için de kullanılabilir.

Muhâtabı iknâ etmede tekid edatlarının rolünü Kurân-ı Kerim'de en güzel şekilde görmek mümkündür. Kurân-ı Kerim'deki tekid edatlarını iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Birincisi, muhâtabı iknâ etme; ikincisi ise, cümleye güzel bir başlangıç yapma ve lafzi güzellik katma.

KAYNAKÇA

- 'Abdulkâdir Huseyn, *Fennu'l-Belâga*, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut, 1984.
- 'Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâ'ilu'l-Îcâz*, Reşid Rızâ, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, I-III, TDK yay/, Ankara, 1982.
- Emîn, Mustafâ-Cârim, 'Ali, *el-Belâgatu'l-Vâdiha*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts.
- Fahrüddîn er-Râzî, *Nihâyetu'l-Îcâz fi Dirâyeti'l-Îcâz*, nşr. Bekrî Emîn, Dâru 'İlmi'l-Melâyîn, Beyrut, 1985.
- Ferdinand de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, Birey ve Toplum yay., Ankara, 1985.
- Günay, V. Doğan, *Dil ve İletişim*, Multilingual, İstanbul, 2004.
- Hâşimî, Ahmed, *Cevâhiru'l-Belâga*, İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, 1963.

- Hâşimî, *el-Kavâ'idu'l-Esâsiyye*, nşr. Ahmed Kâsım, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 1988.
- İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-'Arab*, I-XV, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1990.
- İrfân Matracî, el-Câmi' li-Funûni'l-Lugati'l-'Arabiyye ve'l-'Arûz, Muessesetu'l-Kutub, Beyrut, 1987.
- İsâ 'Alî el-Âkûb, el-Mufassal fî 'Ulûmi'l-Belâgati'l-'Arabiyye, Dâru'l-Kalem, Dabî, 1996.
- Kazvîni, Celâluddîn Muhammed b. 'Abdirrahmân *Telhîsu'l-Miftâh*, nşr. Nevzat H.Yanık-Mustafa Kılıçlı-M. Sadi Çöğenli, Huzur yay., İstanbul, ts.
- Kazvîni, *el-İzâh fî 'Ulûmi'l-Belâga*, Dâru İhyâi'l-'Ulûm, Beyrut, 1992.
- Kılıç, Veysel, *Dilin İşlevleri ve İletişim*, Papatya yay, İstanbul, 2002.
- Köylü, Mustafa, *Psiko-Sosyal Açıdan Dinî İletişim*, Ankara Okulu yay., Ankara, 2003.
- Mahmûd Ahmed Nahle, *fi'l-Belâgati'l-'Arabiyye-İlmu'l-Meânî*, Dâru'l-'Ulûm, Beyrut, 1990.
- Mahmûd Matracî, *fi'n-Nahv ve Tatbikâtihi*, Dâru'n-Nehda, Beyrut, 2000.
- Matlûb, Ahmed, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Belâgiyye ve Tatavvurihâ*, III, Matba'atu'l-Mecma'il-İlmî, Irak, 1983.
- Muftî, el-Hasen b. 'Usmân b. Huseyn, *Hulâsatu'l-Me'ânî*, nşr. 'Abdulkâdir Huseyn, Dâru'l-İ'tisâm, Kahire, ts.
- Muhammed Bedrî 'Abdulcelîl, *Tasavvuru'l-Makâm fi'l-Belâgati'l-'Arabiyye*, Dâru'l-Ma'rife, İskenderiye, 2005.
- Muhammed Berekât Hamdî, *Fusûlun fi'l-Belâga*, Dâru'l-Fikr, Ammân, tsz.

- Muhammed es-Sâbunî, *Safvetu't-Tefâsir*, I-III, Dersaadet, 1976.
- Özdoğan, M. Akif, *Arap Belâgatinde Lafız ve Anlam*, Ukde yay., Kahramanmaraş, 2009.
- _____, "Belâğatın Sistemmatize Edilmesinde es-Sekkâkî ve el-Kazvîni'nin Rolü", *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, www.dinbilimleri.com, Yıl: II, S: 4, Ekim-Kasım-Aralık 2002, (ss. 97-106).
- Pak, Zekeriya, *Allah ve İnsan İletişimi*, İlahiyât yay., Ankara, 2005.
- Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, el-Mektebetu'l-İlmiyyetu'l-Cedîde, Beyrut, ts.
- Subkî, *'Arûsu'l-Efrâh*, nşr. Halil İbrâhîm Halil, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.
- Şâyib, Ahmed, *el-Uslûb*, Mektebetu Nahza, Kahire, 1987.
- Taftâzânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, Abdullah Efendi Matbası, İstanbul, ts.
- Zevba'î, Tâlib Muhammed İsmâil, *el-Belâgatu'l-'Arabiyye-İlmu'l-Me'ânî*, Dâru'l-Kutub, Bingazi, 1997.